

Leren laveren

Een daoïstisch curriculum voor de levensweg

Woei-Lien Chong

DAMON

Inhoud

Voorwoord	11
<i>Voorbij de grenzen van de rede</i>	12
<i>Op zoek naar het mysterie</i>	13
<i>Het grote mysterie in de notendop</i>	14
Inleiding: Oude misverstanden en een nieuw begrip	17
<i>De jezuïeten en het daoïsme</i>	18
<i>Daoïsme en de rol van het lichaam</i>	18
<i>Nog een hardnekkig misverstand: wuwei als laissez-faire</i>	19
<i>De activistische dimensie van het vroege daoïsme</i>	20
<i>Contemplatie in dienst van het actieve leven</i>	21
<i>Wuwei: succes verzekerd</i>	22
<i>Wuwei in de skill stories</i>	23
<i>Het recept van de kok</i>	25
<i>Een curriculum van de ruimte</i>	26
1. De inwijding tot Dao	28
<i>Over kikkers en insecten</i>	29
<i>De verkoper van staatsiehoeden</i>	32
<i>Je toevertrouwen aan het leven</i>	33
<i>De zorgzame bescherming van Dao</i>	35
<i>De kracht van het zachte</i>	37
<i>Leren ontvangen wat het leven schenkt</i>	38
<i>Glimpsen en fragmenten</i>	40
<i>Gedragen door Dao, de creatio continua</i>	41
<i>Dao is overal</i>	43
<i>Twee verdwaalde beoefenaren</i>	46
<i>“De aarde draagt, en de hemel overkoepelt”</i>	47
<i>Leven in grondeloos vertrouwen</i>	48

2.	Gedragen door Dao	51
	<i>Laozi over het verlangen naar luxe en vermaak</i>	52
	<i>Begeerte naar macht</i>	54
	<i>De machtswellust van keizer Yao</i>	55
	<i>Het lichaam als graadmeter</i>	57
	<i>Het verschil tussen je Oorsprong en je rol</i>	58
	<i>Het schaven van het onbewerkte hout</i>	59
	<i>Vereenzelviging met status en sociale identiteit</i>	60
	<i>Te veel hechten aan ritueel en hiërarchie</i>	61
	<i>Laozi's utopie van de kleinschalige samenleving</i>	63
	<i>It's all right: terugkeer naar de Bron</i>	64
3.	Leren laveren door de speelruimte	67
	<i>Gewone woorden voor ruimte</i>	68
	<i>Een daoïstisch curriculum van de ruimte</i>	69
	<i>Het Janusgezicht van de taal</i>	70
	<i>Laozi 11: alledaagse gebruiksruimte</i>	72
	<i>Laozi 5: de ruimte tussen hemel en aarde</i>	75
	<i>Ademen uit de hielen</i>	77
	<i>Praten vanuit maatgevende kaders</i>	79
	<i>De gastvrije ruimte van Hundun, het Open Midden</i>	79
	<i>Opengaan door het "vasten van het hart"</i>	81
	<i>Terugkeer naar de Bron van creativiteit</i>	82
	<i>Vaardigheid plus ontvankelijkheid</i>	83
4.	Speelruimte en innerlijk energiebeheer: lessen	
	van de houtsnijder	85
	<i>Hoe de houtsnijder zijn energie op peil hield</i>	86
	<i>Het loslaten van innerlijke blokkades</i>	87
	<i>Zelfontlediging als voorbereiding voor excellent handelen</i>	89
	<i>Partnerschap tussen mens en materiaal</i>	91
	<i>Maker en materiaal zijn complementair</i>	92
	<i>De verleiding van virtuositeit</i>	94
	<i>Wuwei en het voorkomen van onnodig qi-verlies</i>	95
	<i>"Het ego ten grave dragen"</i>	96
	<i>Creativiteit en innerlijk energiebeheer</i>	97

5. Voelsprietten voor de speelruimte: levenslessen uit het ambacht	100
<i>Het geheim van de kok: een “dun” ego</i>	101
<i>De drie elementaire principes van wuwei</i>	102
<i>Het sacrale aspect van het alledaagse</i>	104
<i>Loslaten om open te gaan voor het manifestatiegebeuren</i>	104
<i>De oude wielenmaker en de juiste tussenruimte</i>	105
<i>Niet gefixeerd zijn op één manifestatiewijze</i>	107
<i>De Gele Keizer en de paardenhoeder</i>	109
<i>Zwerven in de Wildernis van Xiangcheng</i>	111
<i>De tuinman en de wipput</i>	112
<i>Het probleem van het “machinehart”</i>	115
<i>De skill stories als handleiding voor de qi-meditatie</i>	118
<i>Het spirituele advies van de tuinman</i>	119
<i>Handwerk als bron van voldoening en eigenwaarde</i>	121
<i>Op zoek naar een balans tussen denken en voelen</i>	124
6. Zhuangzi en zijn boezemvriend: rondom de kaders van Huizi	126
<i>Zhuangzi en Duintjer over het Rondom</i>	127
<i>Het oog dat zichzelf niet ziet</i>	129
<i>Relativeren vanuit het Rondom</i>	129
<i>Voorbij de grenzen van taal en denken</i>	131
<i>Het curriculum van de ruimte: een korte terugblik</i>	133
<i>Rondom de kalebassen en de oude kromme boom</i>	135
<i>De kunst van het ontvangen</i>	137
<i>Openstaan voor de geschenken van Dao: de skill stories</i>	139
<i>Dobberen op de meren en rivieren</i>	141
<i>Slenteren in Nergensland en het Veld van de Wijde Wildernis</i>	142
<i>Rondom de vrolijke vissen</i>	143
<i>Tegenwoordig zijn vs. tegenwoordig stellen</i>	145
<i>Rondom de logica</i>	146
<i>De blaasmuziek van hemel en aarde</i>	148
<i>Vanuit de inkeer terug naar het hier en nu</i>	150

7.	De wortels van Laozi, de vleugels van Zhuangzi	152
	<i>Zhuangzi's uitbreiding van Laozi's curriculum</i>	152
	<i>Laozi: de heerser en de speelruimte</i>	155
	<i>De geest van het Chinese schaakspel</i>	156
	<i>Zhuangzi's wending naar het individu</i>	157
	<i>Twee karakteristieke verhalen</i>	158
	<i>Laozi's ideale samenleving</i>	159
	<i>Weten wat genoeg is</i>	160
	<i>Eenvoud en vredelievendheid</i>	161
	<i>Zhuangzi: de geboorte van de ziel</i>	162
	<i>Vreugdevol deelnemen aan het manifestatiegebeuren</i>	164
	<i>Het lichaam als orgaan van vitaliteit en levensvreugde</i>	166
	<i>Laozi over de kracht van de zuigeling</i>	168
	<i>De betekenis van het karakter De 德</i>	170
	<i>Uitvliegen boven alle kaders</i>	171
	<i>De Peng-vogel, krekkel en duif in onszelf</i>	173
	<i>Zhuangzi: individu en traditie</i>	174
	<i>Oorspronkelijke creativiteit</i>	175
8.	Inkeer in het lichaam, terugkeer naar de wereld	177
	<i>Zhuangzi en de rol van het lichaam in de levenskunst</i>	178
	<i>De confucianistische conditionering van het lichaam</i>	178
	<i>De conditionering van het lichaam in de Westerse cultuur</i>	180
	<i>De mythe van het maakbare lichaam</i>	182
	<i>De reductie van de moderne mens tot het empirische ik</i>	184
	<i>De vicieuze cirkel van arbeid, consumptie en stress</i>	185
	<i>De weg naar binnen: speelruimte krijgen t.o.v. andermans blik</i>	187
	<i>Individuatie: het afpellen van de ui</i>	189
	<i>Terug naar buiten: open staan voor het manifestatiegebeuren</i>	190
	<i>Ouderdom, ziekte en dood</i>	192
	<i>“Wat is de zin van het leven?”</i>	194
	<i>Zin hebben in het leven: het lichaam als toegang</i>	195
	<i>“Dao” en “wuwei” worden ervaren via het lichaam</i>	196
	<i>Wu 無 en het curriculum van de ruimte</i>	198
	<i>Wei 爲 en het curriculum van de ruimte</i>	199
	<i>De terugkeer naar je Oorsprong</i>	200

9. Zelfontplooiing in harmonie met de planeet	202
<i>Omgang met de dingen</i>	203
<i>Onderwerping en uitbating van de natuur</i>	204
<i>In de ban van de economie</i>	205
<i>Economische groei en consensuspolitiek</i>	207
<i>Het atomaire individu</i>	209
<i>Wat is “genoeg”? Een meetinstrument</i>	211
<i>De “ecologische voetafdruk”</i>	212
<i>Het berekenen van de Voetafdruk</i>	213
<i>Hectares gebruiken in andere landen</i>	215
<i>Hoe onze huidige consumptie de levensruimte van anderen inkrimpt</i>	216
<i>Voetafdruk en bevolkingsomvang</i>	220
<i>Uit de klauwen van de beer, in de vlerken van de draak</i>	221
<i>Het vervuilde drakennest</i>	222
<i>De droom van de elektrische auto</i>	223
<i>Het einde van de globalisering</i>	224
<i>De post-industriële wereld</i>	225
10. De Voetafdruk als spirituele oefenweg	227
<i>Aannames van de Voetafdrukmethode</i>	228
<i>Een mogelijke valkuil op de oefenweg</i>	229
<i>Solidariteit 2.0</i>	230
<i>Onze Watervoetafdruk</i>	232
<i>Een staat van verwarring</i>	233
<i>Eén met de Grote Doorstroom</i>	235
Bibliografie	237
Namenregister	243
Zakenregister	245

Voorwoord

Dit boek is het tweede deel van een trilogie over de spirituele levenskunst van het vroege daoïsme. Mijn boek *Filosofie met de vlinderslag: de daoïstische levenskunst van Zhuangzi* uit 2016 is het eerste deel van dit drieluik, waarin ik een nieuwe kijk presenteer op de vroegste daoïstische filosofie en levenskunst, op basis van de originele Chinese teksten: *Daodejing* (ook bekend als *Laozi*), en *Zhuangzi*.

Het derde deel is gewijd aan de Nederlandse filosoof Otto Duintjer (1932-2020), in zijn tijd een bekende hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam. Naar aanleiding van ingrijpende paranormale ervaringen in 1969 en later ondernam hij een spirituele zoektocht die uiteindelijk leidde tot de formulering van een hoogst ongewone filosofie, die radicaal brak met de gevestigde conventies van de academische wijsbegeerte. Achteraf bleek Duintjers filosofie, tot zijn eigen verbazing, grote raakvlakken te hebben met het daoïsme. De wijsgerige terminologie die hij ontwikkelde is daarom, zoals ik ontdekte, bij uitstek geschikt om het daoïsme te verhelderen voor de moderne lezer.

In *Filosofie met de vlinderslag* maakte ik gebruik van Duintjers inzichten en wijsgerige taal om licht te werpen op de diepere spirituele lagen van Laozi en Zhuangzi die de geleerden tot nu toe over het hoofd hebben gezien. In dat deel ontbrak me echter de ruimte om de context van Duintjers “daoïstische” filosofie en taalgebruik toe te lichten, en het was me toen al duidelijk dat daar een apart boek voor nodig zou zijn. Dat werd deel 3 van mijn trilogie, getiteld *Rondom Dao: de filosofie van Otto Duintjer als wegwijzer naar Laozi en Zhuangzi*. Daarin laat ik zien, hoe Duintjer een toegang tot het vroege daoïsme heeft geopend die voor de meeste academici gesloten blijft.

Laozi en Zhuangzi bedienen zich immers van een raadselachtige taal die alleen was bedoeld voor mensen die waren ingewijd in hun oefenweg. Deze taal kan niet worden begrepen zonder de hulp van een gids die zelf ook een dergelijke weg heeft afgelegd. Om in spirituele zin begrijpelijk te zijn, moet de weg niet louter extern worden beschreven,

vanuit een wetenschappelijk en zuiver theoretisch oogpunt, maar van binnenuit, door een beoefenaar, en wel iemand die ook nog eens de wijsgerige woorden kan vinden om deze weg te articuleren voor een hedendaags lezerspubliek. Otto Duintjer was zo'n beoefenaar.

Het is een heel gelukkig toeval dat er met hem iemand in Nederland, in onze eigen tijd, naar voren trad die spiritueel verwant was met het vroege daoïsme, en bovendien als professioneel filosoof uitstekend de weg wist in de Europese wijsbegeerte van de Oudheid, de Middeleeuwen en de Moderne Tijd. Dat stelde hem in staat om een brug te slaan tussen Oosterse spiritualiteit en de Westerse filosofie. Niet alleen in *Filosofie met de vlinderslag*, maar ook in dit boek begeleidt hij ons als gids naar de onzegbare dimensie die Laozi en Zhuangzi reeds hadden ontdekt, en die Duintjer zelf eveneens aanduidde met het woord "Dao".

Voorbij de grenzen van de rede

Een van de redenen dat de toegang tot het daoïsme in de huidige tijd wordt geblokkeerd is dat de moderne Westerse filosofie en wetenschap zich voornamelijk bedienen van de rede en de logica. Het daoïsme laat zich op die manier echter niet ontleden. Het is zich namelijk sterk bewust van de grenzen en beperkingen van de rede en de logica, en benadrukt juist, dat grote delen van de werkelijkheid via deze weg helemaal niet waarneembaar zijn.

Het daoïsme erkent zeker dat de rede en de logica een eigen domein hebben, maar zijn leerweg is erop gericht om de beoefenaar bewust te maken van de grenzen van dit domein, en op het stap voor stap doorbreken van die grenzen naar een steeds groter en dieper ervaringsveld toe, totdat men toegang krijgt tot de allesomvattende dimensie van Dao.

Daartoe wordt het vermogen van het lichaam, om de beperkingen van de rede te overstijgen, op de leerweg steeds sterker geïntensiveerd en ten volle ingezet. Het lichaam en het gevoel worden gecultiveerd om de open ruimte te ontdekken die zich per situatie bevindt rondom de begrensde referentiekaders waarbinnen de rede opereert. De werkelijkheid is oneindig veel groter dan de ruimte binnen jouw ene kader. Zodra je dit inziet, krijg je toegang tot een andere manier van gewaar

zijn, en daarmee tot een andere manier van leven, waarbij je volop speel- en ademruimte ervaart in je hoofd, je hart en je gevoel. Dan kun je je eigen plaats tussen hemel en aarde met vertrouwen innemen, en ook andere mensen en levende wezens de ruimte gunnen om op hun eigen manier gelukkig te zijn, naar hun eigen aard. De mens heeft zijn eigen plek op aarde, maar is niet de maat der dingen. Dit is de kern van de liefderijke en respectvolle levenshouding die Duintjer en het daoïsme gemeen hebben.

Hoewel het mogelijk is de delen van mijn trilogie los van elkaar te lezen, kan men de diepgang van Laozi en Zhuangzi het meest op waarde schatten na lezing van alle drie de delen. In de oudere literatuur wordt hun leer namelijk vaak voorgesteld als vrij simpel en gemakkelijk om te begrijpen, maar dat is alleen het geval als je bepaalde cruciale passages negeert, of verkeerd interpreteert. Het daoïsme blijkt echter zowel spiritueel als wijsgerig een stuk complexer te zijn dan men tot nu toe in het Westen dacht. Vandaar deze trilogie, waarin we ruim de tijd nemen om de diepte in te gaan.

Op zoek naar het mysterie

Kernbegrippen als “Dao” en *wuwei* zijn al bekend bij het Westerse publiek, maar wat betekenen ze eigenlijk? Om daarachter te komen, moeten we verder gaan dan de bestaande, simplificerende vertalingen, en deze woorden in verband brengen met wat Laozi “het mysterie” noemt, en Zhuangzi “het Onuitputtelijke”. Hun spirituele filosofie draait namelijk van begin tot eind om dit ene grote mysterie. Dat betekent, dat elke poging om de betekenis van “Dao” en *wuwei* te bepalen zonder door te dringen tot dit mysterie, vergeefs is. Het overgrote deel van de Westerse boeken over het vroege daoïsme blijft dan ook steken in oppervlakkige of foutieve interpretaties.

Dat is jammer, niet alleen gezien vanuit de wetenschappelijke studie van deze oude Chinese filosofie, maar ook voor diegenen die vandaag de dag op zoek zijn naar nieuwe vormen van wijsgerige inspiratie en spiritualiteit. Het daoïsme zou voor velen een belangrijke gesprekspartner kunnen zijn, maar die mogelijkheid wordt bemoeilijkt door de vele misinterpretaties die in het Westen al eeuwenlang de ronde doen. Om die blokkade te omzeilen zit er niets anders op dan

zelf op reis te gaan: we moeten het bekende landschap verlaten, en ons begeven in vreemde contreien die niet op de kaart staan, op zoek naar het grote mysterie dat Laozi en Zhuangzi zo intens bezighield.

Otto Duintjer zal ons, zoals gezegd, ook in dit voorliggende boek begeleiden, als gids naar het mysterie dat ons omringt. Dit mysterie wordt door Laozi expliciet aan de orde gesteld in het raadselachtige eerste aforisme van *Daodejing*, waarmee de meeste Westerse geleerden en vertalers nooit goed raad hebben geweten.

Het grote mysterie in de notendop

Volgens de Chinese traditie bevat Laozi's eerste aforisme de kernboodschap van zijn hele filosofie in een notendop, maar voor de Westerse lezer is deze boodschap nog steeds in nevelen gehuld. Ze gaat over het betoverende mysterie dat de hele *Daodejing* doortrekt, en waar *Zhuangzi* eveneens steeds impliciet naar verwijst. Ook Duintjers filosofie draait om dit onzegbare raadsel.

In *Filosofie met de vlinderslag* heb ik Laozi's eerste aforisme al uitgebreid besproken.¹ In dit voorliggende boek zal ik die bespreking niet meer in detail herhalen, maar meteen gebruiken als uitgangspunt voor onze zoektocht naar het mysterie dat Laozi ontdekte, door Zhuangzi werd doorgegeven, 24 eeuwen later door Otto Duintjer zelfstandig werd herontdekt, en tevens wijsgerig gearticuleerd met moderne terminologie. Hij maakte o.a. gebruik van termen uit Heidegger, maar achteraf herkende Duintjer deze zelfde wonderlijke ontdekking ook in het werk van bepaalde andere filosofen, met name uit de Europese Oudheid en Middeleeuwen, en in de teksten van oude Oosterse tradities.

Het blijkt te gaan om een mysterie dat in de geschiedenis der mensheid telkens opnieuw, overal ter wereld, wordt ontdekt en op allerlei verschillende manieren verwoord, maar de verwoording is alleen herkenbaar voor wie het mysterie zelf al heeft ontmoet. Kennis van dit mysterie is dus niet overdraagbaar via het gesproken of geschreven woord, je kunt het alleen in eigen persoon ervaren. Vandaar ook dat het telkens opnieuw moet worden ontdekt. En dit is precies waar het

1 *Filosofie met de vlinderslag* (hieronder aangeduid als *Vlinderslag*), pp. 42-54.

eerste aforisme van *Daodejing* toe uitnodigt: het is een initiatietekst voor de spirituele beoefenaar, een invitatie om open te gaan voor het mysterie.

Laozi laat tevens zien, hoe de beoefenaar met dit mysterie in contact kan komen. Het daoïsme heeft daarvoor een hele leer- en oefenweg ontwikkeld, waarvan we de omtrekken kunnen reconstrueren uit *Daodejing* en *Zhuangzi*. Zonder inwijding in het mysterie, en in de oefenweg die ernaar toe leidt, kan men, zoals ik al zei, de inhoud van woorden als “Dao” en “*wuwei*” niet vatten. Deze kennis was alleen toegankelijk voor ingewijden.

De moderne tijd is weliswaar sterk van Dao vervreemd geraakt, maar toch kunnen we proberen om weer iets meer toenadering te zoeken. Allereerst kunnen we bekijken, wat precies de inhoud was van het mysterie waar Laozi zijn leerlingen in initieerde. Ten tweede kunnen we de spirituele oefenweg van het vroege daoïsme, waar Westerse geleerden tot nu toe geen aandacht aan hebben besteed, reconstrueren, zoals hij is vervat in de teksten van *Laozi* en *Zhuangzi*.

Nu had ik bijna “verborgen” geschreven in plaats van “vervat”. Maar deze teksten verbergen de oefenweg naar het mysterie helemaal niet, integendeel, hij wordt er open en bloot in gepresenteerd. Hij is alleen verborgen voor ons, moderne lezers, omdat deze teksten in het Westen van oudsher niet zijn beschouwd als handleidingen voor de spirituele oefenweg, maar als “filosofie” in de moderne Westerse zin, dus toegankelijk voor de rede, zonder beoefening. Zo werd de spirituele en mystieke boodschap van het vroege daoïsme eeuwenlang aan het oog onttrokken.

Waarom staat *Laozi* eigenlijk tegenwoordig in het Westen bekend als “filosofie”? Om dat te achterhalen gaan we, in het volgende hoofdstuk, terug naar het jaar 1600, toen de jezuïetenpater Matteo Ricci aankwam in Beijing. Hij is de bron van een grote misvatting die de receptie van het daoïsme in Europa eeuwenlang, tot op de dag van vandaag, op het verkeerde been heeft gezet.

Inleiding

Oude misverstanden en een nieuw begrip

Matteo Ricci (1552-1610), de eerste jezuïet die in Beijing aankwam in het kader van de katholieke missie, stak zijn afkeer van het daoïsme niet onder stoelen of banken. De *Societas Iesu* zou maar liefst twee eeuwen in Beijing blijven, en dankzij haar kwam Europa voor het eerst in het bezit van gedetailleerde kennis over de Chinese beschaving.¹ Maar het beeld van China dat de jezuïeten naar Europa stuurden werd sterk bepaald door de missionaire strategie die Ricci had ontworpen, en deze strategie beïnvloedt tot op de dag van vandaag het imago van het daoïsme in Europa.

In Ricci's ogen waren het boeddhisme en religieuze daoïsme gevaarlijke concurrenten van de katholieke missie. Ze waren al eeuwen actief onder het volk, via priesters die met kleurrijke rituelen alle fasen van het individuele en collectieve leven begeleidden. De verbreiding van het katholieke geloof in China, vond Ricci, kon daarom het beste verlopen via een alliantie met de bovenlaag in de Chinese maatschappij: de confucianistische literaten-beambten.² De leer van Confucius ging volgens Ricci namelijk heel goed samen met de christelijke boodschap omdat ze, vond hij, rationeel van aard was en vrij van religieus bijgeloof.³ Daarentegen gruwde hij van de daoïstische religie, die hij voorstelde als een heidense en geperverteerde “valse sekte” onder duivelse invloed die afgoden aanbad, zich bezighield met het uitdrijven van kwade geesten, bezweringen, toverspreuken en talismans.⁴

1 Clarke, 2000, p. 38.

2 Idem.

3 Idem.

4 Idem.

De jezuiten en het daoïsme

In de loop van de 17de eeuw, toen de jezuiten meer inzicht kregen in de geschiedenis van het daoïsme, kregen ze waardering voor *Daodejing*; zelfs zoveel, dat ze rond 1700 twee vertalingen van dit werk publiceerden in het Latijn. Dit veranderde echter niets aan hun visie, dat de latere daoïstische religie een jammerlijk vervalsverschijnsel was vergeleken met de pure en hoogstaande filosofie van Laozi. Deze oude tweedeling is in Europa nog steeds van grote invloed.⁵

Ik kwam zelf met dit beeld in aanraking toen ik, in de jaren zeventig, Sinologie studeerde in Leiden. De befaamde kenner van het daoïsme, Kristofer Schipper (1934-2021), die sinoloog was en daarnaast in Taiwan was gewijd tot daoïstisch priester, was daar toen nog niet aangetreden als hoogleraar, en men stelde *Laozi* en *Zhuangzi* voor als een “filosofie” naar Westers model, dus een verzameling “ideeën”, totaal losgezongen van de cultiveringspraktijken zoals *qi*-meditatie die in deze teksten wel degelijk worden genoemd. De latere daoïstische religie, die halverwege de 2de eeuw na Chr. ontstond, dus ruim zes eeuwen later, werd in het Leidse curriculum van die tijd niet eens besproken.

Ook in de toenmalige Europese academische literatuur over het daoïsme werd Laozi’s gedachtegoed voorgesteld als “filosofie”, en tegenover de daoïstische religie geplaatst, die door sommigen misprijzend werd weggezet als “volksgeloof”. Later ontdekte ik, dat dit onderscheid in Europa al wordt gemaakt sinds de 17de eeuw, en dat het, zoals gezegd, teruggaat op de visie van de paters jezuiten.⁶

Daoïsme en de rol van het lichaam

In werkelijkheid staat *Daodejing* niet zo apart van andere stromingen in het daoïsme als de jezuiten meenden. *Laozi* is geen verzameling abstracte “ideeën”, maar bevat uitspraken die waren bedoeld als instructies voor de cultivering van lichaam en geest. Er zijn passages die

5 Clarke, 2000, p. 39.

6 Een eerdere versie van deze paragrafen werd gepubliceerd in het tijdschrift *YinYang*, zie Chong, 2022.

onmiskbaar over meditatie gaan, en bepaalde paranormale vermogens die soms, bij gevorderde beoefenaren, uit de cultivering kunnen voortkomen.⁷ *Daodejing* past dus niet in het intellectualistische model van “filosofie” dat men in het moderne Westen hanteert. Volgens Laozi is het namelijk niet het rationele denken, maar de meditatieve inkeer in het lichaam die toegang geeft tot helderheid en inzicht.

We raken hier aan een kernverschil met grote en diepgaande gevolgen. In de *mainstream* van de Westerse filosofie wordt de lijfelijkheid, onder invloed van Plato en het christendom, immers als stoorzender beschouwd voor de wijsgerige en morele ontwikkeling. Het lichaam heeft een heel lage status in de hedendaagse Westerse filosofie; wijsheid, zo meent men, kan alleen voortkomen uit denken. Intellectuele abstractie wordt veel hoger aangeslagen dan het vermogen om het eigen lichaam van binnenuit te voelen, en met het lichaam te voelen.

In de levenskunst van het daoïsme staat echter juist het lichaamsgevoel centraal. Het doel is, om via de cultivering van het innerlijke of “*qi*”-lichaam de verbinding gewaar te worden met andere mensen, de natuur als geheel, maar ook individuele planten, bomen en dieren, en de materialen waarmee je werkt. Het is deze verbinding die je in contact brengt met het mysterie van de Oorsprong.

Nog een hardnekkig misverstand: *wuwei* als *laissez-faire*

Een ander foutief idee dat al eeuwen, tot op de dag van vandaag, in Europa de ronde doet, is dat *wuwei* “niet-doen”, “non-interventie” of “*laissez-faire*” zou betekenen. Dit is een misverstand dat al teruggaat tot de 18de eeuw. François Quesnay (1694-1774), de lijfarts van de Franse koning Lodewijk XV, en tevens een econoom uit de Fysiocratische school, had op basis van de informatie der jezuïeten een grote bewondering opgevat voor China, en hij schreef er een boek over waarin hij de term *wuwei* weergaf als *laissez-faire*.⁸ Deze term werd vervolgens populair gemaakt door zijn leerling Vincent de Gournay, die in 1751 werd benoemd tot intendant voor de handel.

7 Zie *Vlinderslag*, Hoofdstuk 4, en Chong, 2020.

8 Clarke, 1997, p. 50.